

Тувикова
республиканын
библиотека
и. А. О. Пушкин

ШЫҢ

Солун 1925
чылдың август
31-де үнүн
эглээн

№ 134 (14856) 1992 чылдың июль 15, среда Солунга ат салган шагы 21.40 Чагыдар өртөз 10 көп. Сагар өртөз 1 рубль.

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ ЧАРЛЫЫ

МОСКВА, июль 13. (РосИТА-СМТА-нын корр.). Россия Федерациязынын Президентиз Борис Ельцин пассажирлерин албан куруне стравоанезини дугайында Чарлыкка ат салган. Ол Бугаар Россиянын девискээринге агаар демир-орук, далай, иштиги суугар база автомобиль траспорттарыра чотуп (жужуу) турар делди. Пассажирлерин, а ол ыкшаа турсын, экскурсия, организациаларын шугуум-биле хоорайлар аралында экскурсиялар чотуп турар туристерин болган.

экскурсияларын албан куруне стравоанезини камгалардыда туну 75 муу рубль. Транспортка онал-овлаа улэинде кемээн пассажирге оон кемэлэшинини чергиаи барымдавал чотууар кезиин төлөр, а өлген таарылгага 75 муу рублуда оон салгалыктарына төлө бээр. Ол стравоане хоорай чотууу, хоорай иштини транспортка, чуттар аралынын маршруттарына камаларышпас.

«РСФСР-де күрүне пенсияларының дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузуун хуусаа бетинде күштүг болдуруп кирир дугайында» Россия Федерациязының Хоойлузунуң 7 чүүлүн ажыглаар чурумунуң дугайында Россия Федерациязының Дээди Совединиң доктаалы

Россия Федерациязының Дээди Совединиң доктаалымы болаа:

1. «РСФСР-де күрүне пенсияларының дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузунун иседелдеринге дүжур ажыа төөлөриниң дугайында документтер Бугаар хамаатыларның пенсиялары катан эзе санаарда, «РСФСР-де күрүне пенсияларының дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузуун хуусаа бетинде күштүг болдуруп кирир дугайында» Россия Федерациязының Хоойлузуунун 7 чүүлүн ийги кезээ-биле көрдүнгөн пенсия санаарына ажыл төөлөрия улгаттырарынын чурумун бугу хамаатыларга хамаарыштырар.

2. «РСФСР-де күрүне пенсияларының дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузуун хуусаа бетинде күштүг болдуруп кирир дугайында» Россия Федерациязының Хоойлузуунун 7 чүүлүн бугу хамаатыларга хамаарыштырар.

3. «РСФСР-де күрүне пенсияларының дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузуун хуусаа бетинде күштүг болдуруп кирир дугайында» Россия Федерациязының Хоойлузуунун 7 чүүлүн бугу хамаатыларга хамаарыштырар.

ЧУРУКТА: Кызыл хоорайның төп почта-зымның ажылдакчыы Татьяна Павловна Гензе. Ол ажылчыче Дунекиниң үш шак үезинде дадаптыг чоруттар. Ол үезде хоорайның ыр-жым-шөлөэн, арым агаарлыг кудумчулары-биле эртер. Типографиядан келген солуннар, Саян артындаа эскелген журналдар, чагаалар оон мурунуга дагааны бээр. Чагыткан ээлеринге дүрген-ич чорудуптарынче ол далайыр. Оң кады ажылдар өш-өөрү база ол-ла ажылды бир демин кылчыр.

Россия Федерациязының Дээди Совединиң Даргазы Р. И. ХАСБУЛАТОВ. Москва, Россиянын Советтер бажыны. 1992 чылдың июль 3.

«РСФСР-ниң күрүне болгаш муниципалитет бұдурулгелерин хуужудар дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузуунга өскерилгелер болгаш немелделер кирир дугайында Россия Федерациязының Хоойлузуун күштүг болдуруп кирир дугайында Россия Федерациязының Дээди Совединиң доктаалы

Россия Федерациязының Дээди Совединиң доктаалымы болаа:

1. «РСФСР-ниң күрүне болгаш муниципалитет бұдурулгелерин хуужудар дугайында» РСФСР-ниң Хоойлузуунга өскерилгелер болгаш немелделер кирир дугайында» Россия Федерациязының Хоойлузуунун 7 чүүлүн күштүг болдуруп кирир.

2. Россия Федерациязының күрүне болгаш муниципалитет бұдурулгелерин хуужудар дугайында нормативтиг актылары 1992 чылдың июль 1-ге чейир бо Хоойлууга дүжур кылдыр таарыштырар.

3. Россия Федерациязының муниципалитет бұдурулгелерин хуужудар дугайында нормативтиг актыларын 1992 чылдың июль 15-ге чейир азы өөрү азы солдуруу халдырар.

4. Россия Федерациязының муниципалитет бұдурулгелерин хуужудар дугайында нормативтиг актылары 1992 чылдың июль 1-ге чейир азы өөрү азы солдуруу халдырар.

4. Россия Федерациязының Дээди Совединиң Экономика реформа болгаш өнү айттырларын талаш-биле комитети Россия Федерациязының Дээди Совединиң Хоойлузуунга өскерилгелер болгаш немелделер кирир дугайында» Россия Федерациязының Хоойлузуунун 7 чүүлүн күштүг болдуруп кирир.

5. Россия Федерациязының Дээди Совединиң Экономика реформа болгаш өнү айттырларын талаш-биле комитетиниң Россия Федерациязының Дээди Совединиң Хоойлузуунга өскерилгелер болгаш немелделер кирир дугайында» Россия Федерациязының Хоойлузуунун 7 чүүлүн күштүг болдуруп кирир.

Профэвилел активи-биле ужуражылга

Тыва Республиканың Ор. А. Мельников профэвилелерин республика болгаш Кызыл хоорай активи-биле ужурашкан.

Профэвилелерин республика хоорай активи-биле ужурашкан. Профэвилелерин республика хоорай активи-биле ужурашкан.

ДУК ӨРТЭЭ УЛГАТКАН

Республикага хой киргалыдын дозуп турда, киргиттинган дүктү кадыг өртөккө күрүне саары билдирсе турган. Ычанган совхозтарын, колхозтарын, коллективтер ажыл-агыйларын дүжурчүлүкү дүктү сайтар талашы биле бердээчилерин тургустунуп кээр боор деп бестин турган.

Кыргыттынган дүктү сайтар талашы биле бердээчилерин тургустунуп кээр боор деп бестин турган. Кыргыттынган дүктү сайтар талашы биле бердээчилерин тургустунуп кээр боор деп бестин турган.

МЕДЭЭЛЕР

«ШАЙЛААРАК» БИЧЕ БУДУРУЛГЕ

Шагаан-Арыгда «Шайлаарак» өштежилезин хоорайнын стоговаларын каттыштырар. Боду тускый агар санныг. Кызылда бұдурулгелер-биле дорт харымлашкыш, эрсежок чуугаа аш-чем аймаан ал турар. Агарыла да болза, чине өртөккө аш-чем аймаан азырын болзар. Бир эвез ладарда өрткө өртөө 70-80 рубль турган болза, дугуржулга дугуар бич кылар өртөө 40 рубль-биле салды ал турар.

НОМЧУШТУГ СЕТКУУЛА

«Зуут-Хем» сеткуудун ийги үндүрүлгезине инитиан-биле чаа мыйыг зуут бөдүктер номчуларын ийизгеини хадра турар: «Оюгулар», «Чеген чуугаар», «Шүдүктер, шуугулдар», «Очуугаар», «Төөнү арныннар» болган оон-ла эске.

Шагаан-Арыгда «Шайлаарак» өштежилезин хоорайнын стоговаларын каттыштырар. Боду тускый агар санныг. Кызылда бұдурулгелер-биле дорт харымлашкыш, эрсежок чуугаа аш-чем аймаан ал турар. Агарыла да болза, чине өртөккө аш-чем аймаан азырын болзар. Бир эвез ладарда өрткө өртөө 70-80 рубль турган болза, дугуржулга дугуар бич кылар өртөө 40 рубль-биле салды ал турар.

Проца кезинде чогаалчы-шынчы Чылыгыш Ондарын «Сөөлүг өртөө» деп кыска тоожуудан анылда, хоочун авторлар Кызыл-Элик Кудажынын, Монгуш Өлөк-Оолдун, Монгуш Доржууну болгаш өскелерин-лаа Чечене чугаалары амылрадын дей-дески эвезин, канат-бир сорулгаже, турше киничини чукутуп, тура-соруну күргүзүп турар. Ылангыя анык авторлар Чочагар Чоунтун, Ол, Ховалыггаа Чуугар оларын «Тимурга чогулуу», «Сес жуура баалык», «Бонгу» деп чечен чугаалары үстүдө үнелгеле кичен болуп.

ЧЕР АЙТЫРЫЫ — НАЦИОНАЛ АЙТЫРЫГ-ДЫР

Тывага черин хуу өнүкүлдүр сагар-сатырарын айтырары бо хүндөрдө ам-даа нда-мында колдурулган халдар. Дээри демократтар ому дүрген сагар кылдыр шиптиривиле, референдум эртинер деп туралар. Мен болзамына, бо айтырар айтырларын ийне нарын болгу деп, Ычанган оу чик көрүп, садыл-саарларда белден-чүве бо дүн шыааш, исе-дерин салым-чулун буу-лаа, чууду-кара шиптиривиле ажык чоо боор. Ада-өбөлөрининиң мун-мун чылдар өттүр карах оу дег камгалал-кадагалал келген черин үлөп-чөпүп алгаш, оон байында, маадырлыг-лаа шиде-вас бис.

Черин сагар кылдыр шиптиривиле, референдум эртинер деп туралар. Мен болзамына, бо айтырар айтырларын ийне нарын болгу деп, Ычанган оу чик көрүп, садыл-саарларда белден-чүве бо дүн шыааш, исе-дерин салым-чулун буу-лаа, чууду-кара шиптиривиле ажык чоо боор. Ада-өбөлөрининиң мун-мун чылдар өттүр карах оу дег камгалал-кадагалал келген черин үлөп-чөпүп алгаш, оон байында, маадырлыг-лаа шиде-вас бис.

Черин сагар кылдыр шиптиривиле, референдум эртинер деп туралар. Мен болзамына, бо айтырар айтырларын ийне нарын болгу деп, Ычанган оу чик көрүп, садыл-саарларда белден-чүве бо дүн шыааш, исе-дерин салым-чулун буу-лаа, чууду-кара шиптиривиле ажык чоо боор. Ада-өбөлөрининиң мун-мун чылдар өттүр карах оу дег камгалал-кадагалал келген черин үлөп-чөпүп алгаш, оон байында, маадырлыг-лаа шиде-вас бис.

Черин сагар кылдыр шиптиривиле, референдум эртинер деп туралар. Мен болзамына, бо айтырар айтырларын ийне нарын болгу деп, Ычанган оу чик көрүп, садыл-саарларда белден-чүве бо дүн шыааш, исе-дерин салым-чулун буу-лаа, чууду-кара шиптиривиле ажык чоо боор. Ада-өбөлөрининиң мун-мун чылдар өттүр карах оу дег камгалал-кадагалал келген черин үлөп-чөпүп алгаш, оон байында, маадырлыг-лаа шиде-вас бис.

«интернационализм» калган чораян болгаш бис. Ол халмааичок, кичилериниң хуудаз амдыралын, найырамын бисин интернационализмге үстүр турдувуз. Ындыг интернационализмниң түшүнүн ам чүте бисти акселенин кара-вас-биле көрүп тур бис.

Черин сагар-сатырарын айтырары ниңоктун-даа, экономиканы-даа айтырарын мурундаа турар Бугуругу национал айттырдыр. Олде амычаар көрүп, оварымладык болбас чүве болза, частыргын частырын кылганымс ол. Терээн черин сагарына нанды-лаа конуг кайы-не амыда-лаа конуг туралык деп. Оуу мандыг тыва кижиниң психологиязына, философиязына чачыктарына, ажикирери берге айттырдыр. Ычанга кээрге, айтырар оон национал чоразарлыгына, сомагогияга үзө-буылдыгы талаш дээр, оуу дүймүдүр, дөлдөдүр апарат. Тыва кижиге терээн чери дээрже, бир дүгүлүгүр турарга, черле чытат. Турар-даа болза, ол күрүне шүүт-ла хамаарышпас боор дээр кайы боор. Кандай-бир чоо үк күрүнеин хамаарышпас боор курган болду-ла мыйлаан кырын, Мала-ижа дугайында СССР үезинде сүт шүүт-ла чыга: ышчылык, инкыпарчык, төөлүкчү, ачыккаларчык, черияжы, кымзыгарчык дээр эргелиг. Бо нарый айттырары парамсет чыштарынга шиптиривиле болбас. А дүзө чоо терээн черин садыл оонактаарына удурын илередиң, солун, сөстүлгө ол дээш дүвүргэн сөздө-сөздө чыгалап турар. Херек болза, бугу чоңиң референдуму албан эртинер апарат.

Черин сагар-сатырарын айтырары ниңоктун-даа, экономиканы-даа айтырарын мурундаа турар Бугуругу национал айттырдыр. Олде амычаар көрүп, оварымладык болбас чүве болза, частыргын частырын кылганымс ол. Терээн черин сагарына нанды-лаа конуг кайы-не амыда-лаа конуг туралык деп. Оуу мандыг тыва кижиниң психологиязына, философиязына чачыктарына, ажикирери берге айттырдыр. Ычанга кээрге, айтырар оон национал чоразарлыгына, сомагогияга үзө-буылдыгы талаш дээр, оуу дүймүдүр, дөлдөдүр апарат. Тыва кижиге терээн чери дээрже, бир дүгүлүгүр турарга, черле чытат. Турар-даа болза, ол күрүне шүүт-ла хамаарышпас боор дээр кайы боор. Кандай-бир чоо үк күрүнеин хамаарышпас боор курган болду-ла мыйлаан кырын, Мала-ижа дугайында СССР үезинде сүт шүүт-ла чыга: ышчылык, инкыпарчык, төөлүкчү, ачыккаларчык, черияжы, кымзыгарчык дээр эргелиг. Бо нарый айттырары парамсет чыштарынга шиптиривиле болбас. А дүзө чоо терээн черин садыл оонактаарына удурын илередиң, солун, сөстүлгө ол дээш дүвүргэн сөздө-сөздө чыгалап турар. Херек болза, бугу чоңиң референдуму албан эртинер апарат.

СОЛУНЧУ

Тыванын хоочун журналисттеринин бирээси Чоьш Кемчи...

Ном үндүр чеге, «Тыванын аныктыгы», «Шыш» солун редакциясына ажырап турган...

Оон чогаалдары болууну амыралык-биле дөрт хол-баалык ол чүгүл болууну көргөн-тукан Чүдүленин би...

Арачкаа. Оон чогаалдары болууну амыралык-биле дөрт хол-баалык ол чүгүл болууну көргөн-тукан Чүдүленин би...

ЧЕТТИРБЕЯН БАРГАН

Тайга-тайдыла кара-кушту барынын хире-чегезин өөрине көрүп турган...

«Хокунажыктыг-Ажык» дээди дептир аттыг чеге хун доңгайып...

Эртенги азы кезээки хаязда ий-ийи эр каранын азырын чөпшээрер каан...

Эртенги азы кезээки хаязда ий-ийи эр каранын азырын чөпшээрер каан...

КАРА-КУШ

Чечен чугаа

Чүгүл эртенги даң халазынны бөдүлүтү чымы чүгүл...

Биче дээш, эр каранын мээң чымын чет кыламыр оңтатты...

Чечен харлап турар хоочун журналистин чаа чогаалы-биле таныжынар...

Эртенги азы кезээки хаязда ий-ийи эр каранын азырын чөпшээрер каан...

Чүгүл эртенги даң халазынны бөдүлүтү чымы чүгүл...

Биче дээш, эр каранын мээң чымын чет кыламыр оңтатты...

Чечен харлап турар хоочун журналистин чаа чогаалы-биле таныжынар...

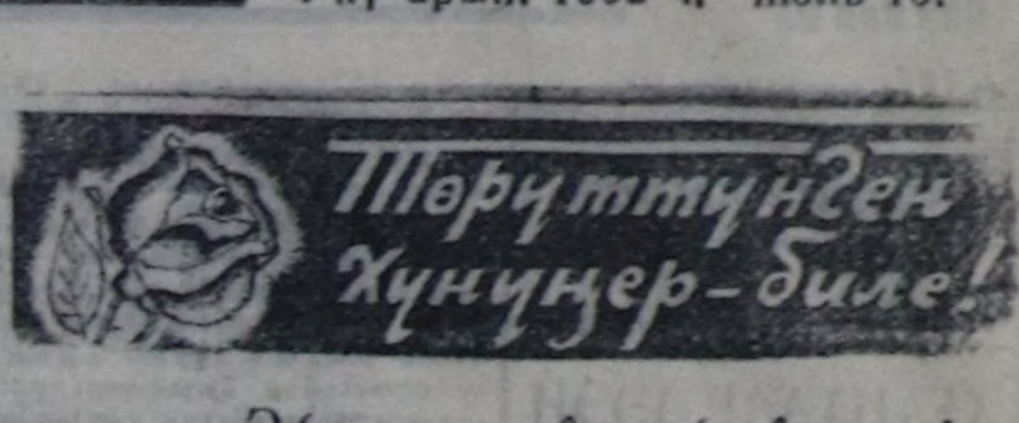
Эртенги азы кезээки хаязда ий-ийи эр каранын азырын чөпшээрер каан...

Чүгүл эртенги даң халазынны бөдүлүтү чымы чүгүл...

Биче дээш, эр каранын мээң чымын чет кыламыр оңтатты...

Чечен харлап турар хоочун журналистин чаа чогаалы-биле таныжынар...

Эртенги азы кезээки хаязда ий-ийи эр каранын азырын чөпшээрер каан...

Эрчим аваларывыска! Бистин авазыс Рависа Чеченейева...

Бистин авазыс Рависа Чеченейева Маады июль 16-да 55 харлап...

Михайл Ойдуу Кызылдан амыралык-биле дөрт хол-баалык ол чүгүл болууну көргөн-тукан Чүдүленин би...

Авазыс сөө уруглуг. Уругларын, оолдарын азырын чөпшээрер каан...

Авазыс сөө уруглуг. Уругларын, оолдарын азырын чөпшээрер каан...

Номчукчунун саналы ДЕМНЕЖИП ТУДАЛА

Чалаана шаанда Тывага сарыг-шажынын уагүл төлөрүнүн бирээси турганын төгүндө билер болгай бис...

Оон ийи хурээге шажын чүдүленин деит-херекселден чыккан херек, чон ылаар ашка-төгөрүктү шил-дирген дээш...

Алексаиэ МОНГУШ. Чалаана хоорай. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100. Индекс 667000.

АМДЫЫЗЫНДА ЧЕМЕЛЕЛ ЧОК

Чай — шагын дөрт үе-зини эне-не кижин. Ону конук ажыктыг кылдыр эртин-дери кижин бүрүзүнүк болууну...

Дүрүлгелеринден, организациаларында дымшанын кээ-рү кижилер саны бо чылын ба-за-ла уагүл өзөгөзүңер. Акша-тегерин талзы-биле байдал бо кире берге тура...

Дус-Хөлге сөөлүгү катап чораанынман бээр ол ажык чыл эрте берген. Бо үе дүр-гузуна ол дыка ескен, еске-рийген болду...

Дүрүлгелеринден, организациаларында дымшанын кээ-рү кижилер саны бо чылын ба-за-ла уагүл өзөгөзүңер...

РЕДАКЦИЈА КОЛЛЕГИЈА: Н. С. Базир (тарым-саалагы секретарь), А. С. Дембелер (кол редакторунун оралакчысы)...

Хары баштак шүлүк

Тайга-туртун өргий кезип, чоруп-чоруп, Таваар-шөлүн, Тоора-Хемге башып келген...

ДИРИГ-ДИРИГ Данды маа кээр Кара. Күске Хөгдүр ирем Дагбаймыкты Тайгага өссө, бажынынга Хөөржүдү, дүжүн болду...

ЧИРГИЛЧИННЕР Калдыр аялгар өдөктөр: Калбак хоюу, шаттар дүртөөр...

Чирмалдар саибэраза. Кызылда көдөзө ажыл-агымнын № 1 ортумак профтехучилизинге...

ХӨЛӨЗИЛЕП АЛЫНАР Кызыл хоорайнын Пушкин кудумчузуна «Долана» деп хуу садыг ийи...

Бай-Тайгачын Көп-Сөөк (Кызыл-Дар) ортумак школанын 1982 чылда доозукчуларын...

Талды районунун Элегес ортумак школанын 1982 чылда доосканларын 1992 чылдын июль 24-те...

КИНО ИЮЛЬ 15-ТЕ «НАИРАЛ» «Игра на тарла»